

BULGAKOV: MESTER ÉS MARGARITA II. FEJEZET

Poncius Pilátus

A tavaszi Niszán^[8] hónap tizennegyedik napján, kora reggel Judea prokurátora, Poncius Pilátus^[9], vérvörös bélésű fehér köpenyben, katonás léptekkel megjelent a fedett oszlopcsarnokban, amely Nagy Heródes^[10] palotájának két szárnya közt húzódott.

A prokurátor mindennél jobban utálta a rózsaoaj szagát; a megvirradó nap nem sok jót ígért, mert ez az illat hajnal óta üldözte. Úgy rémlett, még a kert pálmái és ciprusai is rózsaoajszagot árasztanak, s az őrség bőr lószerszám- meg verejtékszagába is ez az átkozott rózsailat vegyül. Az udvar mélyéről, a hátsó épületekből, ahol a prokurátort Jerusalemba kísérő katonaság, a 12-es Villám-légió^[11] első cohorsa^[12] volt bekvártélyozva, gyenge füstfelhő terjengett a kert felső részén át az oszlopcsarnokig, és a kesernyés füstbe - mely arról tanúskodott, hogy a hat centuria^[13] szakácsai már hozzáláttak az ebédfőzéshez - ugyanaz a zsíros rózsailat keveredett.

"Istenek, istenek, miért büntettek engem?... Igen, semmi kétség, ez megint az a leküzdhetetlen, szörnyű betegség... a migrén, a *hemicrania*, a féloldalas főfájás... nincs ellene orvosság, nincs tőle menekvés... a legjobb, ha meg sem mozdítom a fejem..."

A szökőkút mellé, a mozaikpadlóra már odakészítették a karosszéket: a prokurátor nem nézett senkire, leült, és oldalvást kinyújtotta a kezét. Titkára tisztelettudóan egy pergamenlapot helyezett beléje. A prokurátor arca fájdalmasan eltorzult, átfutotta azt, ami a pergamenlapra írva volt, majd visszaadta titkárának, és megszólalt - még a beszéd is nehezebbre esett:

- A vádlott Galileába való? Továbbították az ügyet a tetrarchához?^[14]

- Igenis, prokurátor - válaszolta a titkár.

- És hogy döntött?

- Nem volt hajlandó dönteni az ügyben, és a Szinhedrion^[15] halálos ítéletét önnek küldte le megerősítés végett.

A prokurátor arca megrándult.

- Vezessék elém a vádlottat - szólt halkán.

És két legionárius a kert mélyéből abban a nyomban felvezetett az oszlopcsarnokba egy huszónhét éves forma férfit, és odaállította a prokurátor karosszéke elé. Ócska, szakadozott, világoskék chiton^[16] viselt a fiatal férfi. Feje be volt kötve, a fehér kötést bőrszj fogta a homloka körül, s keze össze volt kötözve a hátán. Bal szeme alatt nagy kék folt sötétlett, szája sarkában seb, melyre rászáradt az alvadt vér. Riadt kíváncsisággal tekintett a prokurátorra.

Emez egy ideig hallgatott, majd arameus nyelven megkérdezte:

- Te uszítottad a népet, hogy lerombolja a jerusalaimi szentélyt?

Miközben ezt kérdezte, úgy ült, mint a kőszobor, csak az ajka mozgott. Azért ült úgy, mint a kőszobor, mert félt megmozdítani pokoli fájdalommal lüktető fejét.

A megkötözött kezű fiatal férfi kissé előrehajolt, megszólalt:

- Hidd el, jó ember...

De a prokurátor, éppoly mozdulatlanul és éppoly halkán, de nyomban a szavába vágott:

- Engem szólítasz jó embernek? Tévedsz. Jerusalaimban mindenki azt terjeszti rólam, hogy vérszomjas fenevad vagyok... és ez igaz. - Majd éppoly monoton hangon hozzátette: - Hívják ide Patkányölő centuriót...

Úgy rémlett, az oszlopcsarnok elsötétült, midőn Marcus, az első század centuriója, aki a Patkányölő gúnynevet viselte, megjelent a prokurátor előtt. Egy fejjel volt magasabb a légió legmagasabb katonájánál, és olyan széles volt a válla, hogy eltakarta a még alacsonyan járó napot.

A prokurátor latin nyelven szólt hozzá:

- Ez a vádlott engem "jó ember"-nek szólít. Vigyétek ki egy percre, és magyarázzátok meg neki, hogyan kell velem beszélni. De kárt ne tegyetek benne.

A mozdulatlan prokurátor kivételével mindenki tekintete Patkányölő Marcust kísérte, amint intett a fogolynak, jelezvén, hogy kövesse.

Patkányölőt általában mindenütt mindenki szemmel tartotta, ahol csak megjelent, az óriás termete miatt, és aki először látta, annak is feltűnt, hogy a centurio arca el van éktelenítve: orrát szétlapította egy germán buzogány.

Marcus nehéz csizmája súlyosan dobogott a mozaikpadlón, a fogoly nesztelen léptekkel követte; néma csend terült az oszlopcsarnokra, hallatszott, amint a kertben gerlék turbékolnak, és a szökőkút vize dallamos, bonyolult melódiáját csobogja.

A prokurátor szeretett volna felállni, halántékát a vízsugár alá tartani, és úgy maradni sokáig, mozdulatlanul. De tudta, hogy ez sem használna.

A megkötözött embert kivezették az oszlopcsarnokból a kertbe. A Patkányölő az egyik bronzszobor tövében rostokoló legionárius kezéből kivette a korbácsot, kissé meglendítette, és a fogoly vállára csapott. Mozdulata hanyag és könnyed volt, de a fogoly azon nyomban összeesett, mintha levágták volna a lábát; lélegzete elakadt, arcából kiszaladt a vér, szeme elborult.

Marcus bal kezével könnyedén felkapta a földön fekvő embert, mint az üres zsákot, talpra állította, és dűnnyögve, hibás arameus kiejtéssel odavetette:

- Római prokurátort nevezni hégemónnak.^[17] Más szót nem szabad mondani. Vigyázzban állni. Érted, vagy megüsselek?

A fogoly megtántorodott, de erőt vett magán, a szín lassan visszatért arcába, nagyot lélegzett, és fátyolos hangon megszólalt:

- Értlek. Ne üss meg.

Csakhamar ismét a prokurátor előtt állt.

Bágyadt, beteg hang ütötte meg a fülét:

- A nevet.

- Az enyémet? - kérdezte készségesen a fogoly, egész valójával kifejezván igyekezetét, hogy értelmesen válaszoljon, s ne gerjessze többé haragra a prokurátort.

- A magamét tudom - mondta a prokurátor halkán. - Ne tettesd magad butábbnak, mint amilyen vagy. Természetesen a te nevedet kérdem.

- Jesua - sietett válaszolni a rab.

- Gúnyneved van?

- Ha-Nocri.^[18]

- Hol születted?

- Gamalában. - És a rab fejével mutatta, hogy ott valahol, jobbra tőle, északra van egy Gamala nevű város.

- Vérség szerint hová tartozol?

- Magam sem tudom pontosan - válaszolta a rab megélnkülve. - Szüleimre nem emlékszem. Azt mondták, atyám szíriai volt...

- Állandó lakhelyed?

- Állandó lakhelyem nincs - felelte a rab röstelkedve. - Városról városra járok.

- Ezt rövidebben is ki lehet fejezni: egyszerűen, csavargó vagy - állapította meg a prokurátor, majd megkérdezte:

- Vannak hozzátartozóid?

- Nincs senkim. Egyedül vagyok a világon.

- Tudsz írni-olvasni?

- Tudok.

- Beszél-s-e más nyelven az arameuson kívül?

- Beszélek görögül.

A prokurátor duzzadt szemhéja kissé fölemelkedett, szenvedéstől hályogos fél szeme a rabra tekintett. A másik zárva maradt. Azután görögül szólalt meg a helytartó:

- Tehát le akartad rombolni a templomot, és erre tüzelted a népet?

A rab ismét megélnkül, szeme már nem árulkodott félelemről; görögül válaszolt:

- Soha életemben, jó emb... - itt szemében ismét felvillant a rémület, amiért kis híján elszólta magát - soha, hégemón, nem akartam lerombolni a templomot, és senkit sem uszítottam erre az értelmetlen cselekedetre.

A titkár, aki alacsony asztalka fölé görnyedve jegyezte a fogoly vallomását, meglepetten tekintett fel e szavakra, de nyomban ismét pergamenje fölé hajolt.

- Ünnepre sokféle fajta ember csődül ebbe a városba. Van köztük mágus, asztrológus, jóvendőmondó, gyilkos... hazudozó is akad - mormolta egykedvűen a prokurátor. - Te például a hazudozókhöz tartozol. Itt világosan meg van írva: a templom lerombolására uszította a népet. Így vallottak a tanúk.

- Azok a jó emberek... - kezdte a rab, és sietve hozzátette: - ...hégemón... - majd így folytatta: - ...nem tanultak semmit, és mindent összezavartak, amit mondtam. Attól tartok, ez a zűrzavar még hosszú ideig el fog tartani. És mindennek az az oka, hogy ez az ember nem jegyzi fel híven a szavaimat.

Csend lett. Most már két szenvedő szem tekintett a rabra súlyos szemhéja alól.

- Utoljára mondom, ne játszd az örültet, te lator - szólt Pilátus lágyan, monoton hangon. - Nem sok az, amit rólad följegyeztek, de ahhoz éppen elég, hogy felkössenek.

- Nem, nem, hégemón - tiltakozott a rab, és minden idegszála megfeszült abbéli igyekezetében, hogy meggyőzze a helytartót. - Állandóan a nyomomban van azzal a kecskebőr pergamennel, és szüntelenül ír, jegyez. De én egyszer belenéztem a följegyzéseibe, és megrémültem. Egy árva szót sem mondtam mindabból, ami ott fel van írva. Kérve kértem: "Légy szíves, égesd el a pergamenedet!" De kitepte a kezemből, és elszaladt vele.

- Kiről beszélsz? - kérdezte Pilátus kelletlenül, és megérintette halántékát kezével.

- Lévi Mátéről^[19] - magyarázta a rab készségesen. - Vámszedő volt, a Béthfagéba vezető úton találkoztam vele először a fűgéskert sarkánál, és szóba elegyedtünk. Eleinte rossz szemmel nézett, sértegetett, azazhogy azt hitte, megsért, ha kutyának nevez. Jómagam személy szerint - folytatta mosolyogva - semmi rosszat sem látok ebben az állatban, amiért megsértődnék, ha így szólítanak...

A titkár abbahagyta az írást, és meglepetten pillantott - nem a rabra, hanem a helytartóra.

- ...de mire végighallgatott, lassan megenyhült - folytatta Jesua. - A végén eldobta a pénzt, és azt mondta, velem jön...

Pilátus elmosolyodott a fél arcával, hogy előtűntek megsárgult fogai, majd egész törzsével a titkárhoz fordult:

- Ó, Jerusalaim városa, mi minden nem történik benned! Halljátok ezt? A vámszedő eldobta a pénzét az országúton!

A titkár nem tudván, mit válaszoljon, a legokosabbnak látta, hogy pontosan utánozza ura mosolyát.

- Igen, azt mondta, hogy megutálta a pénzt - magyarázta Jesua, hogy megindokolja Lévi Máté különös viselkedését, majd hozzáfűzte: - Azóta társamul szegődött.

A prokurátor továbbra is fanyarul mosolyogva tekintett a rabra, majd a napra, mely kérlelhetetlenül emelkedett egyre magasabbra a messze lenn, jobbra lévő hippodrom^[20] lószobrai fölél, s hirtelen fölélmelyedő gyötrellemmel arra gondolt, a legjobb lenne elkergetni ezt a különös latrot, és csupán két szót szólni: "Akasszátok fel!" Igen, elkergetni a kísérő katonákat is, az oszlopcsarnokból bemenni a palotába, az elsötétített szobában végigheverni az ágyon, hideg vizet kérni, elhaló

hangon odahívni a Banga kutyát, s elpanaszolni neki *ahemicraniá*-t. És egyszer csak eszébe jutott a mérge: ez a gondolat csábítóan suhant át fájó koponyáján.

Zavaros szemmel nézett a rabra, jó ideig hallgatott, és gyötrelmesen próbált rá visszaemlékezni, miért is áll előtte ez az ütésektől eltorzult arcú fogoly a kérlelhetetlen jerusalaimi napsütésben, és még hány fölösleges kérdést kell neki föltennie.

- Lévi Máté? - ismételte fátyolos hangon, és behunyta a szemét.

- Igen, Lévi Máté - szólt a vékony, magas férfihang, amely bántotta a helytartó fülét.

- De valamit mégis szóltál a templomról a népnek.

A válaszoló hangja Pilátus halántékát hasogatta, kimondhatatlanul fájt; és ez a hang azt mondta:

- Arról beszéltem, hégemón, hogy az óhit temploma összeomlik, és felépül az igazság új temploma. Azért mondtam így, hogy jobban megértsék.

- És miért uszítottad a népet a piacon, te csavargó, miért beszéltél neki az igazságról, amelyről fogalmad sincs? Mi az igazság?

"Istenek! - gondolta magában eközben a helytartó. - Olyasmit kérdezek, ami egyáltalán nem tartozik a dologhoz... az agyam cserbenhagy..." És újra megjelent előtte a sötét folyadékkal teli serleg: "Mérget, ide azt a mérget..."

És újra meghallotta azt a hangot:

- Az igazság mindenekelőtt az, hogy tenéked, hégemón, fáj a fejed, annyira fáj, hogy kishitűen már a halálra gondolsz. Nincsen erőd, hogy velem beszélj, még az is nehezedre esik, hogy rám tekints. Így most akaratlanul is hóhérod vagyok, és ezt módfelett sajnálom. Jóformán gondolkodni sem tudsz, csak arról ábrándozol, hogy odajöjjön hozzád a kutyád, mert úgy látszik, ez az egyetlen élőlény, amelyhez a ragaszkodol. De kínjaid nemsokára véget érnek, a főfájás elmúlik.

A titkár a rabra meresztette szemét, s nem jegyezte fel szavait.

Pilátus felnézett a rabra elkínzott szemével, és látta, hogy a nap már elég magasan jár a hippodrom felett, egy sugárpázmája behatolt az oszlopcsarnokba, és Jesua foldozott szandálja felé kúszik, Jesua pedig félrehúzódik előle.

A helytartó ekkor felállt karosszékéből, két keze közé szorította fejét, és viaszsárga, borotvált arcára kiült a rémület. De erős akarattal nyomban elfojtotta, és visszaült a karosszékébe.

A fogoly eközben tovább beszélt, de a titkár már egyetlen szavát sem jegyezte föl, csupán kinyújtotta nyakát, mint a gúnár, úgy figyelt, hogy semmit el ne mulasszon.

- Most már mindennek vége, és én örülök ennek - folytatta a rab, és jóakaratóan tekintett Pilátusra. - Azt tanácsolnám neked, hégemón, hagyd el egy időre a palotát, és indulj gyalogsétára a környéken, akár az Eleon-hegyi kertekbe. A zivatar... - a fogoly megfordult, és hunyorogva fölnézett a napba - a zivatar csak később, estére fog kitörni. A séta javadra válik majd, s én szívesen elkísérnélek. Új gondolataim támadtak, amelyek, úgy hiszem, téged is érdekelnének, és szívesen megosztanám őket veled, annál inkább, mert rendkívül eszes embernek látszol. - A titkár halálosan elsápadt, és a földre ejtette a pergamentekercset. - Csak az a baj - folytatta a megkötözött fogoly, akit senki se hallgattatott el -, hogy túlságosan zárkózott vagy, és végképp elveszítetted a hitedet az emberekben. Pedig hát, valld be, az mégsem lehet, hogy az ember minden szeretetét egy kutyára pazarolja! Szegényes és szomorú az életed, hégemón! - És a beszélő mosolyogni merészelt.

A titkárnak most már csak az járt az eszében, higgyen-e a fülének, vagy ne higgyen. Hinnie kellett. Akkor megpróbálta elképzelni, hogy a lobbanékony helytartó milyen különös formában torolja meg a rab példátlan vakmerőségét. Ez most nem sikerült, noha jól ismerte a helytartót.

Ekkor rekedten, elfúlón megszólalt a prokurátor latinul:

- Oldozzátok fel a kezét.

A kísérő legionáriusok egyike a földre dobbantotta kopjáját, átadta egyik társának, aztán odament, és leoldozta a kötelet a rab kezéről. A titkár fölvette a földről a tekercset, s elhatározta, hogy egyelőre nem ír fel semmit, és semmin sem lepődik meg.

- Valld meg - kérdezte Pilátus halkán, görögül -, ugye, te nagy gyógyító vagy, orvos?

- Nem, prokurátor, nem vagyok orvos - válaszolta a rab, és élvezettel dörzsölgette fájó, dagadt, kivörösödött csuklóját.

Pilátus sandán, gyanakodva fúrta bele tekintetét a fogolyéba, és szemében már nyoma sem volt a homálynak, felvillant benne a mindenki által jól ismert szikra.

- Meg sem kérdeztelek: talán bizony latinul is tudsz?

- Tudok - válaszolta a rab.

Pilátus sárgás arca megpirosodott, s most latinra fordította a szót:

- Honnét tudtad, hogy a kutyát akartam hívni?

- Mi sem egyszerűbb - felelte a rab, ugyancsak latinul. - Kezedet végighúztad a levegőn - s a rab megismételte Pilátus mozdulatát -, mintha meg akarnád simogatni, és az ajkad...

- Értem - mondta Pilátus.

Egy ideig hallgattak, aztán Pilátus megismételte a kérdést, ezúttal görögül:

- Tehát orvos vagy, ugye?

- Nem, nem - tiltakozott a rab. - Hidd el, nem vagyok orvos.

- Jó, ha mindenáron titkolni akarsz, hát titkold. Az ügyhöz ennek nincsen közvetlen köze. Azt állítod tehát, hogy nem uszítottad a népet, hogy rombolják le... vagy égessék fel, vagy valamely más módon pusztítsák el a templomot?

- Ismétlem, hegemon: senkit sem uszítottam semmi effélére. Talán gyengeelméjűnek látszom?

- Ó, nem, nem látszol gyengeelméjűnek - válaszolta halkán a prokurátor, és elmosolyodott, furcsa, ijesztő mosollyal. - Esküdj meg hát, hogy nem cselekedtél semmi effélét.

- Mire akarsz, hogy esküdjem? - kérdezte most már nagyon megeléjkenve a kötelékétől megszabadult fogoly.

- Mondjuk... az életedre - ajánlotta a prokurátor. - A pillanat éppen alkalmas, hogy megesküdjél rá, hiszen úgyis egy hajszálon függ, tudd meg.

- Talán bizony azt hiszed, te függesztetted föl, hegemon? - kérdezte a rab. - Nos, ha ezt hiszed, erősen tévedsz.

Pilátus összerezzent, és fenyegetően dünnyögte:

- Én elvághatom ezt a hajszálat!

- Ebben is tévedsz - mondta a rab, sugárzó mosollyal, kezével ernyőzve szemét a nap ellen. - Mert, ugyebár, elismered, hogy csak az vághatja el a hajszálat, aki felfüggesztette!

Pilátus elmosolyodott:

- Igen, igen, most már nem kételkedem benne, hogy a jerusalaimi szájtatók csapatostul szegődtek a nyomodba. Nem tudom, ki függesztette a helyére a nyelvedet, de akárki volt, ügyesen csinálta. Egyébként mondd csak, igaz-e, hogy a susai kapun át vonultál be Jerusaleimba, számarháton, és a csöcselék, amely kísért,

üdvrivalgásával úgy köszöntött, mint valami prófétát? - És a prokurátor a pergamentekercsre mutatott.

A fogoly hüledezve nézett a prokurátorra.

- De hisz nincs is számaram, hégemón! Igaz, valóban a susai kapun érkeztem Jerusalaimba, de gyalogszerrel, és csupán az egy Lévi Máté kíséretében, és senki semmit sem kiáltott felém, hiszen akkor senki sem ismert ebben a városban.

- Ismered-e a következő három személyt - kérdezte Pilátus, és le sem vette a szemét a fogolyról eközben: - egy bizonyos Dismast, egy Gestas nevezetűt, és harmadszor Bar-Rabbant?^[21]

- Nem, ezeket a jó embereket nem ismerem.

- Igazán nem ismered?

- Igazán.

- Most pedig mondd meg nekem, miért használod állandóan ezt a kifejezést: "jó emberek"? Mindenkit így szólítasz?

- Mindenkit - erősítette meg a rab. - Rossz ember nincs a világon.

- Ezt először hallom - mosolygott Pilátus. - De meglehet, nem ismerem eléggé az életet... A továbbiakat nem kell jegyezned! - fordult titkárához, holott az amúgy sem írt fel semmit; majd folytatta a beszélgetést a rabbal: - Talán egy görög könyvben olvastál erről?

- Nem, önállóan jutottam erre az eredményre.

- És ezt hirdeted?

- Igen, ezt hirdetem.

- Itt van például Marcus centurio, akit Patkányölőnek neveznek: szerinted ő is jó ember?

- Ó, igen, csak persze boldogtalan. Amióta a jó emberek elcsúfították az arcát, azóta durva lett és kegyetlen. Vajon ki tette ezt vele? Érdekes volna megtudni.

- Közölhetem veled - mondta Pilátus -, mivel szemtanúja voltam. A jó emberek úgy vetették rá magukat, mint a kopók a medvére. A germánok ráakaszkodtak a nyakára, karjára, lábára. A gyalogsági manipulus^[22] ugyanis csapdába került, és ha oldalról nem tör be egy lovas turma,^[23] amelyet én vezettem, akkor te, filozófus, ma

nemigen beszélgethetnél a Patkányölővel. Ez az idistavisusi csatában^[24] történt, a Lidércek Völgyében.

- Ha beszélgethetnék veled, bizonyára erősen megváltozna - mondta ábrándosan a fogoly.

- Azt hiszem, nem nagy örömet szereznel a légió parancsnokának, ha beszélgetést akarnál kezdeményezni a tisztjeivel vagy a katonáival. Erre egyébként szerencsére nem is lesz alkalmad, s erről legelsősorban jómagam fogok gondoskodni.

Az oszlopcsarnokba ekkor berepült egy fecske. Kört irt le az aranyozott mennyezet alatt, majd leereszkedett, hegyes szárnyával meglegyintette az egyik fülkében álló bronzszobor arcát, aztán eltűnt az egyik oszlopfő mögött. Talán ott akart fészket rakni.

Mialatt a fecske röptét figyelte, a prokurátor fejében, melyet immár tisztának, könnyűnek érzett, a következő formula alakult ki: a hegemon felülvizsgálta a Jesua nevű vándorfilozófus - gúnynevén Ha-Nocri - ügyét, és benne bűnt nem talált. Kiváltképpen nyomát sem lelta bármiféle összefüggésnek nevezett egyéni tettei és a közelmúltban Jerusalaiban történt zavargások között. A vándorfilozófus elmebetegnek találtatott, minek következtében a hegemon nem hagyja jóvá a Kis Szinhedrion által hozott halálos ítéletet. Tekintettel azonban arra, hogy Ha-Nocri hóbortos, utópisztikus beszédei nyugtalanságot okozhatnak Jerusalaiban, a helytartó kiutasítja őt a városból, és számúzi a Földközi-tenger partján lévő Caesarea Stratonisba, vagyis éppenséggel oda, ahol ő maga, a prokurátor székel.

Már csak az volt hátra, hogy ezt a határozatot tollba mondja titkárának.

A fecske most éppen a hegemon feje fölött suhant el, majd a szökőkút medencéjét súrolta, és kiröppent az oszlopcsarnokból. A prokurátor felnézett a rabra, és észrevette, hogy mellette valósággal lángol a poroszlop.

- Ez is órára szól? - kérdezte titkárától, aki másik pergament nyújtott át neki.

- Nem, sajnos nem - válaszolta a titkár meglepő módon.

- Mi van még? - kérdezte Pilátus elkomorulva.

Mikor elolvasta a pergament, arca még jobban elváltozott. Sötét vérhullám tolult fejébe, nyakába, vagy talán valami más történt - elég az hozzá, arca elveszítette sárgás színét, sötétvörösre pirult, és szeme mintegy visszahúzódott üregébe.

Talán ezt is a halántékába tóduló s ott lüktető vérhullám okozta: a prokurátor látása is elhomályosult. Úgy rémlett neki, hogy a fogoly feje elúszott valahová, s helyette másik fej tűnt fel a vállain. Ezt a kopasz fejet ritka fogú aranydiadém koronázta; homlokán kerek, nyílt seb éktelenkedett, mely lemarta a bőrt, s be volt kenve írral.

Beesett, fogatlan száj, zsarnoki jellemre valló lecsüngő alsó ajak. És mintha eltűntek volna a csarnok rózsaszínű márványoszlopai, s a távolban Jerusalaim háztetői; minden elsüllyedt Capri kertjeinek sűrű zöldjében. Hallásával is történt valami: mintha távolból halk, fenyegető harsonaszó hangzanék, és dölyfös orrhang dünyögné elnyújtva a szavakat: "A felségsértésről szóló törvény..."

Furcsa, összefüggéstelen, kusza gondolatfoszlányok suhantak át a helytartó elméjén. "Elveszett!" Majd: "Elvesztünk!..." És valami badar ötlet - a halhatatlanság; ez a halhatatlanság azonban, ki tudja, miért, elviselhetetlen bánatot keltett.

Pilátus összeszedte magát, elhessegette a látomást, visszatért az oszlopcsarnokba, és ismét meglátta maga előtt a rab szemét.

- Válaszolj nekem, Ha-Nocri - szólalt meg, és furcsán nézett Jesuára: arckifejezése fenyegetett, de tekintete riadt volt. - Mondtál-e valaha valamit a nagy császárról? Válaszolj: mondtál, vagy... nem mondtál? - A "nem" szót valamivel erősebben megnyomta, mint ahogy a legfelső bíróhoz illik, s tekintetével mintha valamilyen gondolatot akart volna közölni a rabbal.

- Igazat mondani könnyű és kellemes - szólt a rab.

- Nem kell tudnom, kellemes-e neked az igazat megmondani vagy sem - válaszolta Pilátus fojtottan, ingerülten. - De neked mindenesetre igazat kell mondanod. Hanem alaposan mérlegelj minden szót, másképpen halálod nemcsak elkerülhetetlen, hanem gyötrelmes is lesz.

Ki tudja, mi történt Judea helytartójával, de arra vetemedett, hogy fölemelje kezét, mintha a napsütés ellen akarna védekezni, és tenyere védőpajzsa mögül intő, figyelmeztető pillantást küldjön a rab felé.

- Válaszolj tehát - folytatta: - Ismersz-e egy bizonyos Keriáth-béli Júdást,^[25] és beszéltél-e vele a császárról vagy bármi egyébéről?

A fogoly készségesen válaszolt:

- A dolog úgy történt, hogy tegnapelőtt este a templom előtt megismerkedtem egy fiatalemberrel, aki magát Júdásnak nevezte, s úgy mondta, Keriáth városából származik. Meghívott az Alsóvárosban lévő házába, megvendégetelt...

- Jó ember? - kérdezte Pilátus, és szemében sátáni tűz villant meg.

- Nagyon jó ember, és igen tudni vágyó - erősítette meg a fogoly. - Nagy érdeklődést tanúsított eszméim iránt, szívesen fogadott...

- Lámpást gyújtott... - vetette közbe Pilátus halkán, a fogoly hanghordozásához alkalmazkodva, és szeme ismét megvillant.

- Igen, lámpást is gyújtott - hagyta rá Jesua, kissé meglepődve a helytartó tájékozottságán. - Kifaggatott, mi a véleményem az államhatalomról. Ez a kérdés roppantul érdekelte.

- És mit mondtál neki? - kérdezte Pilátus. - Vagy most azt fogod válaszolni, hogy elfelejtetted? - És hangjából már reménytelenség csendült ki.

- Többek közt azt mondtam neki, hogy minden hatalom erőszakot tesz az embereken, és eljövend az idő, amikor nem lesz sem császár, sem semmiféle más központi hatalom. Az emberiség az igazság és méltányosság birodalmába jut, ahol már semmiféle hatalomra nem lesz szükség.

- Tovább!

- Tovább nincs - mondta a fogoly. - Ekkor emberek szaladtak be, megkötöztek, és a börtönbe vittek.

A titkár erősen figyelt, nehogy egyetlen szót is elszalasszon, s közben gyorsan jegyzett a pergamenre.

Pilátus fáradt, fátyolos hangja hirtelen megnőtt, megerősödött.

- Nincs, nem volt, és nem lesz a földön nagyobb és az embereknek kedvesebb hatalom, mint Tiberius^[26] császáré!

És a helytartó gyűlölködő tekintettel súrolta a titkárt meg a kísérő katonákat. Majd egyre emeltebb hangon folytatta:

- Nem a te dolgod, hogy ítéletet mondj fölöttem, te esztelen bűnöző. - Ráivallt a kísérő katonákra: - Takarodjatok innét! - Majd titkárához fordult: - Hagyj magamra a vádlottal, itt államügyek forognak kockán.

A katonák vállukra tették lándzsájukat, és ütemesen dobogva megvasalt caligájukkal,^[27] elhagyták az oszlopcsarnokot. Utánuk a titkár is kiment.

A hallgatást egy ideig csak a szökőkút csobogása törte meg. Pilátus elnézte, ahogy a cső felett víztányérka keletkezett, megdagadt, szélei letöredeztek, és sugárban hullottak alá.

Elsőnek a fogoly szólalt meg:

- Úgy látom, valami baj lett abból, hogy én ezzel a keriáthi ifjúval elbeszélgettem. Úgy sejtem, hégemón, hogy azt a Júdást hamarosan szerencsétlenség éri, és szívből sajnálom őt.

A helytartó sokatmondóan mosolygott.

- Azt hiszem, van a világon valaki, akit jobban sajnálhatnál, mint azt a Keriáth-béli Júdást, s akinek sokkal rosszabbra fordul a sorsa... Nos, teszerinted tehát Marcus, a Patkányölő, a hidegvérű és lelketlen gyilkos, mindazok, akik, mint látom - s a prokurátor Jesua véraláfutásos arcára mutatott -, összeverték téged a beszédeidért, Dismas és Gestas, a latrok, akik cimboráikkal négy katonát megöltek, végül Júdás, az aljas áruló... szerinted ezek mind jó emberek?

- Igen - felelte a rab.

- És eljő az igazság országa?

- Eljő, hégemón - felelte határozottan Jesua.

- Sose jön el! - üvöltött fel Pilátus olyan félelmetes erővel, hogy Jesua hátrahőkölt. Így üvöltötte sok évvel azelőtt a Lidércek Völgyében lovas katonáinak: "Üssétek! Vágjátok! Mentsétek meg a Patkányölőt!" Most még jobban fölemelte vezénylestől berekedt hangját, hogy odakinn a kertben is meghallják: - Bűnös vagy! Bűnös! Bűnös! - Majd halkán megkérdezte: - Jesua Ha-Nocri, hiszel te valamiféle istenekben?

- Egy az Isten - felelte Jesua. - Őbenne hiszek.

- Akkor imádkozzál hozzá! Imádkozzál! Különben - s hangja elfúlt -, amúgy sem segít... Van feleséged? - kérdezte hirtelen; maga sem értette, mi ütött belé.

- Nem, nincsen. Magam vagyok.

- Gyűlölöm ezt a várost... - mormolta magában a prokurátor, és válla megrándult, mintha a hideg rázná, kezét összedörzsölte, mintha mosná. - Jobb lett volna neked, ha előbb szúrnak le, mielőtt azzal a Keriáth-bélivel találkozol.

- Bocsáss el engem, hégemón - kérte a rab váratlanul, és hangjából aggodalom csendült ki. - Látom, hogy meg akarnak ölni.

- Azt hiszed, szerencsétlen, hogy a római császár helytartója szabadon bocsát valakit, aki azt mondotta, amit te mondtál? Ó, istenek, istenek! Vagy azt képzeled, hogy hajlandó vagyok a helyedbe állni? Én nem értek veled egyet! És jól vigyázz: ha mostantól fogva még egy szót is szólsz, ha bárkivel beszélsz, velem gyűlik meg a bajod! Úgy vigyázz magadra!

- Hégemón...

- Hallgass! - rivallt rá Pilátus, és dühöngő tekintettel követte a fecskét, amely ismét ott cikázott az oszlopok között. - Ide hozzám! - szólította azután az őrséget.

És amikor a kísérő katonák meg a titkár visszatértek, Pilátus kijelentette, hogy helybenhagyja a halálos ítéletet, amelyet a Kis Szinhedrion hozott a Jesua Ha-Nocri nevű vádlott ügyében; a titkár pedig gondosan följegyezte a helytartó szavait.

A következő pillanatban már ott állt előtte Marcus, a Patkányölő. A prokurátor elrendelte, adja át az ítéletet a titkosszolgálat parancsnokának azzal a szigorú paranccsal, hogy Jesua Ha-Nocrit különítsék el a többi rabtól, továbbá, hogy a titkosszolgálat embereinek a legsúlyosabb büntetés terhe mellett meg van tiltva, hogy Jesuával bármiről is szót váltsanak, vagy kérdéseire válaszoljanak.

Marcus intésére a kísérő katonák körülfogták Jesuát, és elvezették az oszlopcsarnokból.

Most egy szőke szakállas dalia állt a helytartó elé, sisakforgóján sastoll, mellén villogó arany oroszlánfejek, kardja markolatán ugyancsak aranylapocskák, háromszoros talpú saruja térdig fűzve, bíborpalástja bal vállára vetve. A légió parancsnoka volt, a legatus.

A prokurátor megkérdezte tőle, hol tartózkodik a sebastei cohors. A legatus közölte, hogy a sebasteiek a hippodrom előtti teret vették körül kordonnal, mivel ott fogják kihirdetni a népnek az ítéletet a bűnösök felett.

A prokurátor ekkor elrendelte, hogy a legatus válasszon ki két centuriát a római cohorsból. Az egyik a Patkányölő vezényletével a bűnösöket, a hóhérokat meg az ítélet végrehajtásához szükséges eszközöket kísérvé a Koponyahegyre,^[28] s ha a szekerekkel odaérkeztek, ők is csatlakozzanak a felső kordonhoz. A másik centuria pedig haladéktalanul induljon a Koponyahegyre, s kezdje meg annak bekerítését. Ugyanebből a célból - vagyis a hegy védelmére - a prokurátor megkérte a legatust, küldje oda segédcapatul az egyik lovasezredet, az úgynevezett szíriai alát.

Mikor a legatus eltávozott, a prokurátor megkérte titkárát, hívja a palotába a Szinhedrion elnökét és két tagját meg a jerusalaimi templom főpapját; hozzátette azonban, hogy kéri, intézzék úgy, hogy mielőtt teljes számmal összeülnek, előbb négy szemközt beszélhessen az elnökkel.

Parancsát gyorsan, pontosan teljesítették, s a nap, amely különösen kegyetlenül perzselte a várost azokban a napokban, még nem ért delelőjére, mikor a kert legfelső teraszán, a lépcsőt őrző két fehér márványoroszlán előtt a helytartó találkozott József Kajafással,^[29] a Szinhedrion elnöki tisztét betöltő zsidó főpappal.

A kert csendes volt. De mikor a prokurátor az oszlopcsarnokból kilépett a kert legfelső teraszára, az óriási elefántlábos magasló pálmák közé, és elébe került az egész gyűlölt város, Jerusaleim, függőhídjaival, erődjeivel, és főként a semmiféle leírásba nem foglalható hatalmas márványtömbbel, amely arany sárkánybőrt viselt tető gyanánt: a jerusalaimi templommal, akkor éles hallásával odalenn, ahol kőfal választotta el a palotakert legalsó teraszát a város főterétől, halk, mély morajlást hallott, amelyből időnként vékony, gyenge kiáltások emelkedtek ki.

Ebből tudta, hogy lenn a téren már sok ezer főnyi tömeg gyűlt össze, Jerusaleimnak a legutóbbi zavargások által fölizgatott lakossága, és ez a tömeg türelmetlenül várja az ítélet kihirdetését; a kiáltások pedig a sürgő-forgó ivóvízárusoktól erednek.

A prokurátor azzal kezdte, hogy a főpapot meginvitálta az oszlopcsarnokba, hogy menedéket keressenek a tűző verőfénytől, de Kajafás ezt udvarias bocsánatkéréssel visszautasította, s megmagyarázta, hogy a másnapi ünnep miatt ezt semmiképp sem teheti. Pilátus csuklyát borított kissé kopaszodó fejére, és a beszélgetés megkezdődött. Görög nyelven beszéltek.

Pilátus közölte, hogy megvizsgálta Jesua Ha-Nocri ügyét, és helybenhagyta a halálos ítéletet.

Az aznap végrehajtandó halálos ítélet ezek szerint három bűnözőt sújt: Dismast, Gestast és Bar-Rabbant, azonkívül pedig ezt a Jesua Ha-Nocrit. Az első kettőt, aki a császár ellen lázította a népet, a római hatóságok fogták el harc közben, a prokurátor ítélkezett felettük, következésképp az ő ítéletük megváltoztatásáról szó sem lehet. A másik kettőt viszont, Bar-Rabbant és Ha-Nocrit, a helyi hatóságok fogták el, és a Szinhedrion ítélkezett fölöttük. Törvény szerint és szokás szerint a kettő közül az egyiket szabadon kell bocsátani a ma kezdődő nagy ünnep, a Pászká^[30] tiszteletére. A helytartó tudni kívánja, hogy a Szinhedrion melyik bűnöst akarja szabadon bocsátani: Bar-Rabbant-e vagy Ha-Nocrit?

Kajafás bólintott, jeléül annak, hogy a kérdés világos, majd ekképpen válaszolt:

- A Szinhedrion Bar-Rabban szabadon bocsátását kéri.

A prokurátor előre tudta, hogy a főpap így fog válaszolni, feladata azonban abban állt, hogy kimutassa: ez a válasz megdöbbeneti.

Művészien megjátszotta a meglepetést. Szemöldöke felszaladt gögös homlokára, álmélgodva nézett a főpap szeme közé:

- Megvallom, ez a válasz meglep - szólt szelíden. - Nincs itt valami félreértés?

Pilátus közelebről is megmagyarázta álláspontját. A római hatóság a világért sem akar beleszólni a helyi egyházi hatóságok jogaiba, ezt a főpap is tudván tudja; ámde

az adott esetben nyilvánvalóan hiba történt. Ennek a hibának az orvoslásában pedig természetesen a római hatóság is erősen érdekelt.

Bar-Rabban és Ha-Nocri bűne valóban összemérhetetlen. Az utóbbit, aki egyébként nyilvánvalóan elmeháborodott, azzal vádolják, hogy ostobaságokat fecsegett Jerusalaiban meg néhány más városban; az előbbinek bűne hasonlíthatatlanul súlyosabb. Nem elég, hogy több helyen nyíltan lázított, de még meg is ölt egy őrt, aki el akarta fogni. Bar-Rabban sokkalta veszélyesebb, mint Ha-Nocri.

Az itt kifejtettek alapján a helytartó arra kéri a főpapot, revideálja határozatát, és adja vissza szabadságát a két bűnöző közül annak, aki kevésbé veszélyes; márpedig ez, minden kétségen felül, Ha-Nocri. Nos tehát?...

Kajafás halk, de szilárd hangon kijelentette, hogy a Szinhedrion behatóan megvizsgálta az ügyet, és másodszer is csak azt mondhatja, hogy Bar-Rabban kiszabadítását kéri.

- Hogyan? Még az én közbenjárásom után is? Ne feledd, hogy az én személyemben Róma beszél! Főpap, ismételd meg harmadszor!

- Harmadszor is közlöm, hogy Bar-Rabbant fogjuk szabadon bocsátani - jelentette ki Kajafás halk hangon.

Mindennek vége volt tehát, minden további szó fölösleges. Ha-Nocri mindörökké eltűnik, nincs többé, aki a prokurátor szörnyű főfájását meggyógyítsa, nincs ellene más orvosság, csak a halál. De nem ez a gondolat volt a legrosszabb. Ugyanaz a megmagyarázhatatlan szomorúság, amely már az oszlopcsarnokban is környékezte, most mélyen befészkelte magát lelkébe. Megpróbálta magának megmagyarázni, és különös dolog ötlött eszébe: homályosan úgy érezte, hogy valamit nem beszélt meg eléggé tüzetesen az elítélttel - vagy talán valamit nem hallgatott végig.

Elhessegette magától ezt a gondolatot, és egy pillanat alatt eltűnt, éppoly hirtelen, ahogy jött. A gondolat elröpült, de a szomorúság továbbra is ott maradt, megmagyarázhatatlanul, mert azt a fura, felvillanó s tovatűnő szót, amely most átsuhant a helytartó agyán, igazán nem lehetett magyarázatnak nevezni... "Halhatatlanság... elérkezett a halhatatlanság..." De kinek a halhatatlansága? Ezt sehogy sem értette a prokurátor, de a puszta gondolatra a rekkenő hőségben is végigfutott hátán a hideg.

- Rendben van - szólt. - Úgy legyen.

Körülnézett, pillantása átfogta a látható világot, és megdöbbenette a változás. Eltűnt a nehéz virágokkal megrakott rózsabokor, a felső teraszt szegélyező ciprusok, a gránátalmafa, eltűnt a lomb közt fehérülő márványszobor - de eltűnt maga a zöld lomb is. Ahelyett sűrű bíbor homály lett a világ, amelyben

vizinövények ringatóztak, s elúsztak valamerre, és velük együtt úszott maga Pilátus is. És egyszer csak elragadta a düh, az égető, fojtogató düh, a legrosszabbik - a tehetetlenség dühe.

- Megfulladok! - nyögte, és nyirkos, hideg kezével letépte palástja csatját; a palást a homokba hullott.

- Igen, ma fülledt a levegő, valahol zivatar lehet - jegyezte meg Kajafás; nem vette le szemét a helytartó kivörösödött arcáról, s előre sejtette a további szenvedéseket. "Milyen szörnyű a Niszán hónap ebben az évben!"

- Nem - mondta Pilátus. - Nem azért fulladok, mert meleg van, hanem azért, mert kettőnknek itt szűk a hely, Kajafás! - Mosolyogva húzta össze szemét, és hozzátette: - Vigyázz magadra, főpap!

A főpap sötét szeme felvillant, és most rajta volt a sor, hogy - semmivel sem rosszabbul, mint a helytartó - megjátssza a meglepetést.

- Mit hallok, prokurátor? - válaszolta higgadtan, büszkén. - Fenyegetőzöl a kimondott ítélet miatt, amelyet magad is jóváhagytál? Hát lehetséges ez? Hozzászoktunk, hogy a római helytartó megválogatja szavait, mielőtt megszólal. Vajon nem hallott-e bennünket valaki, hégemón?

Pilátus fagyosan nézett a főpapra, de szája mosolyt formázott.

- Hová gondolsz, főpap! Ugyan ki hallana bennünket most, itt? Hát kisgyermek vagyok én, Kajafás? Talán bizony hasonlítok ahhoz a bolond fiatal csavargóhoz, akit ma kivégeznek? Tudom én, hogy mit beszélek, hol beszélek. A kert, a palota körül van véve katonasággal, egy egér sem hatolhat be. Mit mondok, nemcsak egér, de még az a... hogy is hívják, az a Keriáth-béli, az sem tud behatolni. Ismered őt, főpap? Bizony, ha egy ilyesféle fráter ide beosonna, nagyon megbánná, ezt, ugye, elhiszed nekem, főpap? Nos, tudd meg hát, hogy ezután nem lesz tőlem nyugovásod, sem neked, sem népednek! - És Pilátus jobbra mutatott, a távolba, ahol a dombtetőn az aranytetős templom lángolt. - Ezt én mondom néked, Poncius Pilátus, az Aranykopja-rend lovagja!

- Tudom, tudom! - válaszolta a fekete szakállú Kajafás rettenthetetlenül, és szeme villámokat szórt; kezét az ég felé emelte: - Tudja a zsidó nép, hogy olthatatlan gyűlölettel gyűlölöd, és sok keserúséget fogsz neki okozni, de tönkre nem teheted! Megoltalmazza az Isten! Meghallgat bennünket, és meghallgat a mindenható császár is, megoltalmaz bennünket Pilátus pusztító haragjától.

- Ó, nem! - kiáltott fel Pilátus, és minden szóval könnyebb lett a lelke: már nem kellett színlelnie, nem kellett óvatosan megválogatnia szavait. - Túlságosan sokat panaszkodtál már a császárnak énrólam, Kajafás, most elérkezett az én időm! Hírül

adom a császárnak... és nem helyettesének Antiochiába, és nem is Rómába, hanem egyenesen az imperatornak Capri szigetére, hogy ti itt, Jerusalaiban, a megrögzött lázadókat véditek a halálbüntetéstől. És akkor én Jerusalaimit nem a Salamon tavának^[31] vizével itatom, ahogyan a ti javatokra szándékoztam, ó, nem, nem vízzel itatom a várost! Emlékezzél csak rá, hogy a kedvetekért levéttem a falról a császár monogramját viselő címerpajzsokat, hadosztályokat helyeztettem át, végül, látod, személyesen kellett idejőnnöm, hogy ellenőrizzem, mi folyik itt nálatok! Emlékezzél szavamra, főpap: egy napon majd nem egyetlen cohorsot fogsz látni Jerusalaiban, nem: az egész Fulminata-légió fog idejönni, meg az arabs lovasság, lesz itt keserves sírás és jajveszékélés! Akkor majd eszedbe jut Bar-Rabban megmentése, és megbánod, hogy a halálba küldted a békét hirdető filozófust!

A főpap arca foltokban kipirosodott, szeme égett. De ő is mosolyban villantotta ki fogsorát, akár a prokurátor, és így válaszolt:

- Vajon te magad hiszel-e abban, hégemón, amit most mondasz? Nem, nem hiszel! Nem a békét hirdette Jerusalaiban a nép felbujtója, ó, nem, és ezt te magad is tudod, hégemón! Azért akarod szabadon bocsátani azt a másikat, hogy feltűzelje a tömegeket, kicsúfolja vallásunkat, és az egész népet a római iga alá hajtsa. De tudd meg, Judea helytartója, hogy amíg élek, nem engedem megcsúfolni vallásunkat, és megoltalmazom népünket! Hallod ezt, Pilátus? - És Kajafás fenyegetően fölemelte kezét. - Hallgasd csak, prokurátor!

Kajafás elhallgatott, és a prokurátor ismét meghallotta lentről a zúgást, mely mint tenger morajlása ütődött Nagy Heródes palotakertje falának, és odafent a helytartó lábának, arcának. Háta mögött pedig, a palota szárnyai mögött, riadó harsonák hangzottak, száz meg száz láb súlyos dobogása, fegyvercsörtetés. És ebből megértette, hogy a római gyalogság - parancsára - már kivonul, hogy utolsó, kivégzés előtti parádéval félemlítse meg a rablókat, lázadókat.

- Hallod, prokurátor? - ismételte halkan a főpap. - Csak nem akarod azt állítani - a főpap égnék emelte két kezét, és a sötét csuklya lehullott fejről -, hogy mindezt az a hitvány lator, Bar-Rabban váltotta ki?

A prokurátor a keze fejével megtörölte hideg, verejtékező homlokát, tekintetét a földre szegezte, majd hunyorogva felnézett, és meglátta, hogy a napkorong már csaknem a fejük fölött jár, Kajafás árnyéka pedig egészen összezsugorodott az oroszlán farka mellett.

- Délre jár - mondta halkan, közömbösen. - Elbeszélgettük az időt, holott cselekedni kell.

Választékos kifejezésekkel bocsánatot kért a főpaptól, felszólította, foglaljon helyet a lócán a magnóliafa árnyékában, és várja meg, amíg a helytartó odahívja a

többieket is az utolsó rövid megbeszélésre, és kiadja végső utasításait a kivégzéssel kapcsolatban.

Kajafás udvariasan meghajolt, kezét szívéhez szorítva, és ott maradt a kertben, míg Pilátus visszament az oszlopcsarnokba. Ott várakozó titkárának meghagyta, hívja ki a kertbe a légió legatusát, a cohors tribunusát, a Szinhedrion két tagját, meg a templomőrség parancsnokát, akik a kert alsó részében, a szökőkút közelében lévő kerek lugasban várakoztak. Pilátus hozzátette: hamarosan ő maga is kimegy a kertbe, s azzal eltűnt a palota belsejében.

Mialatt a titkár összehívta a gyűlést, a prokurátor az elsötétített szobában megbeszélést folytatott egy férfival, akinek arcát félig eltakarta a csuklya, noha a sötét függönyös szobába egyetlen napsugár sem hatolhatott be. A megbeszélés rendkívül rövid ideig tartott. A prokurátor halkán néhány szót szólt látogatójához, minekutána emez eltávozott. Pilátus pedig az oszlopcsarnokon át kilépett a kertbe.

Ott valamennyi behívott személy előtt ünnepélyesen és szárazon kijelentette, hogy helybenhagyja Jesua Ha-Nocri halálos ítéletét, és hivatalos kérdést intézett a Szinhedrion tagjaihoz, melyik bűnt őhajtják szabadon bocsátani. Mikor meghallotta, hogy Bar-Rabbant, csak ennyit szólt:

- Helyes. - És meghagyta titkárának, nyomban vegye ezt jegyzőkönyvbe. Aztán kezébe fogta köpenye csatját, melyet a titkár fölvev a homokból, és ünnepélyesen kijelentette. - Ideje indulnunk!

A jelenlévők ekkor megindultak lefelé a széles márványlepcsőn, a bódító illatot árasztó rózsák sorfala közt, egyre közeledve a palotakert falához, a kikövezett, hatalmas térre vezető kapuhoz; a tér tulsó feléről odalátszottak a bajvívó aréna szobrai és oszlopai.

Amikor a kis csoport kiért a kertből, és föllépett a téren uralkodó széles köemelvényre, Pilátus összehúzta szemét, és körülnézett: csak akkor tájékozódott a helyzet felől.

Azon a részen, amelyen éppen áthaladt, azaz a kertfaltól az emelvényig, néptelen volt a tér, az emelvény előtti rész azonban egyáltalában nem látszott - előzőnlötte a tömeg. Elárasztotta volna az emelvényt meg az üresen hagyott részt is, ha nem veszi körül háromszoros kordonnal a sebastei katonaság Pilátus balja felől, jobb kéz felől pedig az itureai kiegészítő cohors katonái.

Pilátus tehát föllépett az emelvényre, a teljesen fölösleges csatot továbbra is markában szorongatva. Behunyta a szemét. Nem azért, mert a nap vakította, ó, nem! Azért hunyta be, mert nem akarta látni az elítélteket, akiket - mint pontosan tudta - most mindjárt őutána fölvezetnek az emelvényre.

Mihelyt a bíborbélésű fehér palást feltűnt az embertengerből felnyúló kőszirt magasan, a behunyt szemű helytartó fülét hangok morajlása ütötte meg: "Haaa..." Halkan kezdődött, valahol a tér legtávolibb részében, a hippodrom felől, majd egyre erősödve mennydörgő robajlássá fokozódott, s néhány másodperc múlva ismét elhalkult. "Megláttak" - állapította meg magában a prokurátor. De a hanghullám nem érte el leghalkabb pontját, amikor ismét erősödni kezdett, zúgva nőtt, még az elsónél is hangosabbá fokozódva, és ezen a második hullámon, mint tenger hullámán a tajték, füttyögetés és zúgáson át is hallható női jajveszékelés úszott. "Most fölvezették az elítélteket az emelvényre - gondolta Pilátus -, és a nők azért jajgatnak, mert nyilván összenyomták őket, amikor a sokaság előretolongott."

Egy ideig várt; tudta, nincs az az erő, amely a tömeget hallgatásra kényszeríthetné, amíg ki nem ordította mindazt, ami lelkében felgyülemlett, s magától el nem hallgat.

Amikor ez a pillanat elérkezett, a helytartó föllendítette jobb karját, és ezzel az utolsó morajlás is elnémult a tömegben.

Ekkor Pilátus teleszívta tüdejét forró levegővel és torkaszakadtából elkiáltotta magát, hogy érdes hangja végigszántott az ezerfejű sokaság felett:

- A császár nevében!...

A helytartó most többször megismételt vascsörgéssel aláfestett ordítást hallott: a cohorsok katonái a levegőbe hajigálták dárdájukat, jelvényeiket, és elkiáltották magukat:

- Éljen a császár!

Pilátus fölvetette a fejét, egyenesen a napnak fordította. Szemhéja alá zöld tűzláng hatolt be, a tűztől lángra lobbant az agyveleje, és a tömeg fölött arameus szavak szálltak rekedten:

- Itt áll előttetek négy bűnös, akiket Jerusalaiban letartóztattak gyilkosságért, bujtozásért, a vallás és a törvények megsértéséért, és csúfos halálra, keresztre feszítésre ítélték. Az ítéletet most fogják végrehajtani a Koponyahegyen. A bűnösök neve: Dismas, Gestas, Bar-Rabban és Ha-Nocri. Itt állnak előttetek!

És Pilátus jobbra mutatott; látni nem látta ugyan az elítélteket, de tudta, hogy ott vannak, ahol lenniök kell.

A tömeg hosszan tartó zúgással válaszolt, nem tudni, meglepetés vagy megkönnyebbülés szól-e belőle. Amikor a zúgás elcsendesedett, Pilátus így folytatta:

- A négy elítélt közül azonban csak hármat fognak kivégezni, mert a törvény és szokás szerint a Pászka ünnepének tiszteletére a nagylelkű császár a Kis Szinhedrionnak a római hatóság által is megerősített választása szerint egyiküknek visszaadja nyomorúságos életét.

Hangosan kiáltotta e szavakat, és ugyanakkor hallotta, ahogy a zúgást teljes csend váltja fel. Egy sóhajtás, egy moccanás nem sok, annyi sem hatolt füléhez, és volt egy pillanat, amikor úgy rémlett, minden eltűnt, ami addig körülötte volt. A gyűlölt város meghalt, csak ő egymaga áll ott, arccal az égnek fordulva, a merőlegesen perzselő napsugarak alatt. Egy ideig hallgatta a csöndet, aztán emelt hangon folytatta:

- A bűnös neve, akit most jelenlétetekben szabadon bocsátunk...

Ismét szünetet tartott, még nem ejtette ki a nevet, magában mérlegelte, mindent elmondott-e, amit kell, mert tudta, hogy a szerencsés rab nevének kiejtésére a halott város feltámad, és attól fogva már úgysem lehet hallani, amit mondana.

"Ennyi az egész? - suttogta hangtalanul. - Ennyi. A nevet!"

És az "r" hangzót végiggörgette a hallgató városban, elordította magát:

- Bar-Rabban!

Ekkor a nap - úgy rémlett - zengve megpattant a feje fölött, és tűzáradattal töltötte be fülét. És ebben a tűzben üvöltés, sivítás, nyögés, hahota, füttyögés keveredett.

Pilátus megfordult, és az emelvényen át visszament a lépcsőhöz, nem nézett sehová, csak a lába elé terülő mozaikpadló színes kockáira, hogy el ne botolják. Tudta, hogy most háta mögött az emelvényre bronz aprópénz, datolya, miegymás záporozik, hogy az ordító tömegben az emberek egymáson átgázolva egymás nyakára hágnak, hogy a tulajdon szemükkel lássák a csodát: hogyan szabadul ki egy ember a halál markából! Hogyan veszik le róla a legionáriusok a kötelet, ezzel önkéntelenül is égető fájdalmat okozva vallatás közben kitekert csuklójának, s hogyan mosolyog hunyorogva, nyögve, tébolyult, értetlen mosollyal.

Tudta, hogy ezalatt a kísérő katonák már az emelvény oldalsó lépcsője felé vezetik a három összekötözött kezű elítéltet, hogy kivigyék őket a városból a nyugat felé kivezető úton a Koponyahegyre. És Pilátus csak az emelvény mögött nyitotta ki egészen a szemét, amikor már lement a lépcsőn, mert tudta, hogy most már biztonságban van, nem láthatja az elítélteket.

A lassan elcsendesülő tömeg zúgásába a hírnökök harsány kiáltásai vegyültek: egy részük arameus, más részük görög nyelven ismételte el azt, amit a prokurátor az emelvényen elmondott. Ezenkívül a helytartó aprózó, közeledő, sietős lódobogást hallott, és kurta, vidám kürtjelet. Erre a hangra utcagyerekek harsány füttyögése

meg "Vigyázzatok!" kiáltása válaszolt a háztetőkről az utca során, mely a főtérről a lovardatérhez vezetett.

Egy katona, aki egyedül állt csapatjelvényével a térnek addig elkerített, néptelen részén, most izgatottan meglendítette lándzsáját, és a helytartó - kíséretével, titkárával meg a légió legatusával - megállt.

A térre egyre gyorsuló ügetéssel kirepült a lovassági ala,^[32] hogy a sokaságot megkerülve, oldalvást átszelje a teret, és a szőlővel befuttatott kőfal mentén, a sikátoron át, a legrövidebb úton érjen fel a Koponyahegyre.

Az ala parancsnoka, egy gyermektermetű, mulatt bőrű, sötét kis szíriai, Pilátushoz érve, vékony hangon elkiáltotta magát, és kirántotta kardját hüvelyéből. Izzadságban fürdő, szilaj fekete lova megbokrosodott, felágaskodott. A parancsnok visszadobta a hüvelyébe kardját, korbácsával megcsapkodta a ló nyakát, s mikor megfékezte, vágta ugratta, és elszáguldott a sikátoron át. Mögötte porfelhőbe burkolózva, hármassorokban a lovasok, könnyű bambusznád pikájuk csúcsa ugrált; ahogy a prokurátor mellett elvágattak, arcuk feltűnően barnának tetszett a fehér turbán alatt vidáman kivillanó fehér fogsorukkal.

Az ala égisz erejű porfelleget kavarva eltűnt az utcában; utolsónak az a katona vágatott el Pilátus mellett, aki a napfényben villogó kürtöt vitte a vállára vetve.

Pilátus, kezével védekezve a porfelhő ellen, elégedetlenül ráncolta homlokát, azután indult tovább a palotakert kapuja felé, mögötte a legatus, a titkár, a konvoj.

Délelőtt tíz órára járt az idő.